

NOTES SOBRE TRADUCCIÓ, LLENGUA LITERÀRIA I CRÍTICA DE VARIANTS*

MARCEL ORTÍN

Grup d'Estudis de Traducció, Recepció i Literatura Catalana-UPF

L'objectiu d'aquestes notes és mostrar d'una manera ben senzilla, a partir d'un sol exemple, l'interès que pot tenir per a l'estudi històric de la llengua literària l'anàlisi de les traduccions. No qualsevol anàlisi, sinó una que adopti els mètodes i els objectius que la crítica textual sol portar a l'estudi de les obres originals; l'hem d'entendre, doncs, en un sentit molt específic, com una modalitat particular de l'exercici comparatiu que s'ha convingut d'anomenar crítica de variants (o també, de vegades, variantística).

1

El primer promotor modern d'aquest exercici, Gianfranco Contini, parlava en tots els casos de «crítica de variants»,¹ però avui està generalment acceptada una distinció entre crítica genètica i crítica de variants pròpiament dita. En paraules de Cesare Segre (2011: 111),

la tipologia dels materials, més que no pas una decisió conscient, posa sota l'etiqueta de crítica genètica l'estudi dels primers esbossos i de les noves versions que ho són també pel contingut, o sigui de les fases de la gènesi de l'obra, precisament; mentre que la crítica de variants sol

* La redacció d'aquest treball s'inscriu en el projecte de recerca «Traducción, recepción y relaciones entre literaturas en el ámbito cultural catalán (1939-1975)», subvencionat pel Ministerio de Ciencia e Innovación, ref. FFI2011-26500.

1. Per a un repàs d'aquesta faceta de l'activitat crítica de Contini, vegeu ISELLA (1987 i 1990). Tal com adverteix SEGRE (1996: 15), Contini «no va "inventar" la crítica de les variants», però a partir de l'article de 1937 «Come lavorava l'Ariosto» va anar fornint «les justificacions teòriques» d'una activitat secular.

abordar el treball de cisell realitzat sobre un text que ja es trobava en un estadi avançat d'elaboració formal.

La diferència entre les fases estudiades, afegeix Segre, és la raó per la qual la crítica de variants, a diferència de la crítica genètica, «disposa avui de procediments precisos d'anàlisi i d'avaluació». Tal com observem en la seva pràctica, aquests procediments són sobretot els de l'anàlisi estructural dels textos literaris.²

En efecte, la crítica de variants, pel fet que té com a mètode la comparació sistemàtica entre dues o més sincronies successives d'un text, permet aïllar les unitats textuais no coincidents. Aquestes correccions d'autor poden servir llavors per a la caracterització literària de l'obra, hipotèticament, ja sigui examinant-les en relació amb les altres unitats de la mateixa sincronia (atenent al text com a «estructura») o en relació amb el canvi que elles mateixes representen (atenent al «sistema» de valors lingüístics, estilístics, constructius i ideològics de l'autor en cada moment).³

L'aplicació del mètode comparatiu a una traducció, i no a un text original, constitueix una modalitat especial de la crítica de variants. Aquí es manté sempre un terme fix, el del text traduït, que actua com a *tertium comparationis* textual explícit, com allò que les diverses versions de la traducció tenen en comú. El crític encara ha de conjecturar els motius que van portar el traductor a fer un canvi, però almenys sap quin era exactament el repte que se li presentava en aquell lloc. (Sap quin era el repte, no pas quina havia de ser la solució: l'original no la dicta mai, altrament no existirien les solucions diverses que està comparant.)

Per a l'estudi de la llengua literària, l'aplicació del mètode comparatiu sol donar resultats més precisos quan l'objecte d'anàlisi és una traducció que no pas quan és una obra original. Joan Ramon Veny-Mesquida ha distingit en la refecció d'un text a càrrec del seu mateix autor tres possibilitats: la recreació, la reelaboració i la revisió (2004: 163). Si considerem que en una traducció —simplificant molt— la concepció

2. Ho veiem per exemple a SEGRE (2001: 113-153).

3. Per a aquest ús dels termes estructuralistes, SEGRE (1996: 17-18).

artística ja la proporciona l'original, ja està fixada abans que el traductor comenci la seva feina, podem deduir-ne que aquí la refecció del text consisteix sobretot en una revisió, i que recau abans que res en els seus valors lingüístics i estilístics. El traductor que revisa una traducció seva ja publicada mira la qualitat de la traducció i mira, sobretot, la llengua. No actua exactament igual que l'escriptor. Les variants de l'escriptor poden ser degudes a un canvi en la concepció de l'obra o bé a refinaments segons un patró o un ideal artístic determinat. Les variants del traductor —en una situació sostinguda de traducció «normal», en què la funció comunicativa es manté constant (REISS 1971: 17, REISS i VERMEER 1991: 124-125)— són degudes en tot cas al canvi en la concepció de la manera de traduir, i el patró o l'ideal que li serveix de referència en cada moment és el d'una determinada realització verbal: és un ideal que té a veure sobretot amb l'estil, entès en sentit ampli.

(Val a dir que en tots dos casos aquest ideal ens és desconegut, perquè és pretextual, encara que vagi tenint realitzacions que l'autor o el traductor dona com a satisfactòries en cada redacció que autoritza. És per això que no el podem caracteritzar immediatament. Podem, això sí, intentar-ne una reconstrucció hipotètica —conjugant el mètode crític esbossat més amunt amb la lògica de la situació històrica de cada text en qüestió—, i després comprovar que els exemples no la desmenteixen.)

2

Un exemple que il·lustra molt bé les virtualitats de la crítica de variants aplicada a les traduccions és el de les versions diferents dels dos *Jungle Books* de Rudyard Kipling (*The Jungle Book*, 1894, i *The Second Jungle Book*, 1895) que va fer Marià Manent. La primera va aparèixer a la Biblioteca Literària de l'Editorial Catalana: un volum de l'any 1920, *El llibre de la Jungla*, va donar una selecció dels millors relats de tot el conjunt de l'obra original, conjunt que va ser completat el 1923 en un «segon volum» amb el mateix títol (KIPLING 1920 i 1923). Aquests dos volums van ser reeditats sense canvis l'any 1935 dins la mateixa col·lecció, ara sota el segell de Llibreria Catalònia (KI-

PLING 1935a i 1935b).⁴ El 1952, en una anomenada «tercera edició» a l'editorial Selecta, dins la col·lecció Biblioteca Selecta Universal (KIPPLING 1952a i 1952b), Manent va distingir en els títols els dos llibres anglesos originals (*Primer llibre de la Jungla* i *Segon llibre de la Jungla*) i va recuperar l'ordre en què hi havien aparegut els relats; ho va justificar en una «Nota del traductor» en què explicava també els motius que l'havien portat a revisar la traducció antiga:

La traducció catalana dels *Llibres de la Jungla* va ser escrita fa uns trenta anys i exigia una revisió profunda. En fer-la, m'he adonat del canvi que ha sofert el gust estilístic de llavors ençà. He suprimit arcaïsmes, he acostat la prosa a la llengua parlada. Però he conservat certes fórmules literàries que potser expressen amb frescor la vida dels boscos o dels seus feréstecs habitants, perquè sorgiren, no pas dels llibres sinó de les meves experiències de caçador juvenívol, del diàleg amb els que compartien amb mi aquella passió il·lustre i primitiva. (MANENT 1952: 13-14)

Tal com vaig indicar en un altre lloc, l'operació porta aparellats el reconeixement de la pròpia autoritat sobre el text de la traducció i l'exercici d'aquesta autoritat per segona vegada en el moment de la reedició; això la distingeix de la intervenció externa que és habitual en la reedició de traduccions (ORTÍN 2011: 109).

Tenim, doncs, una segona sincronia, un text nou del traductor, diferent del de la primera edició. ¿Quines variants presenta, i quines afirmacions generals podem construir-hi al damunt, per caracteritzar-lo hipotèticament? (Han de ser afirmacions prou precises, que es puguin desmentir amb exemples contraris, si en trobéssim.)

La primera, que només indirectament té a veure amb la llengua literària, aprofita el privilegi de poder comparar els dos textos de la traducció amb els llocs corresponents del text original.

4. Amb aquesta informació rectifico la d'un treball anterior en què deia que es tractava d'una reimpressió «sense data» (ORTÍN 2011: 109). En l'exemplar que n'he pogut examinar a la Biblioteca de Catalunya, la publicació de 1935 sembla una reedició amb el text compost de nou en el cas del primer volum (i amb llistes actualitzades de títols publicats), però no passa de ser un canvi de coberta en el cas del segon; en tots dos el nom de la casa editorial i la data figuren només a la coberta.

(1) *La traducció s'afina: es fa més adequada o més precisa, o s'hi eviten repeticions i solucions molt literals. Veiem la maduració del traductor en exemples com els següents:*⁵

l'hora d'orgull i de poder 1920: 7.6
 l'hora de força i orgull 1952: 17.6
 [TO: the hour of pride and power 1987: 35.5]

digué Compare Llop durament 1920: 8.11
 digué Compare Llop asprament 1952: 18.23
 [TO: said Father Wolf, stiffly 1987: 36.2]

—[...] són homes així que neixen 1920: 8.24
 —[...] són grans així que neixen 1952: 19.5
 [TO: are men from the beginning 1987: 36.12]

i afegí rancuniosament 1920: 8.32
 i afegí maliciosament 1952: 19.13
 [TO: and then he said spitefully 1987: 36.18]

—[...] vindrà a esverar tota la caça de deu milles 1920: 8.41
 —[...] vindrà a esverar tota la caça d'aquests volts, fins a deu milles de distància 1952: 19.23
 [TO: [...] he will frighten every head of game within ten miles 1987: 36.26]

havia caigut dos cops dins una trampa, [...], i un altre cop l'apallissaren 1920: 13.21-22
 havia caigut dues vegades dins una trampa, [...], i un altre cop l'apallissaren 1952: 26.30-31
 [TO: he had fallen twice into a wolf trap [...], and once he had been beaten 1987: 40.34-35]

5. Tots els exemples que vénen a continuació —amb indicació de data, pàgina i ratlla, i amb guió inicial si es tracta d'un fragment de diàleg— estan extrets del primer relat, «Els germans de Mowgli» (KIPLING 1920: 7-27, 1952a: 17-50); només l'últim exemple, citat a (9), procedeix d'un relat del segon volum (KIPLING 1923, 1952b). Les citacions del text original segueixen l'edició de Penguin Classics, en un sol volum (KIPLING 1987).

Mowgli estava encara tan fortament interessat amb les pedretes 1920: 15.32-33

Mowgli estava encara tan distret jugant amb els còdols 1952: 30.16-17
[TO: Mowgli was still deeply interested in the pebbles 1987: 42.33]

Les variants permeten confirmar un fenomen que és general en la reedició de les traduccions, també en aquells casos en què no intervé l'autoritat del traductor: l'ajustament del text a la norma lingüística vigent en el moment de la reedició (la realment vigent o la que és sentida com a tal per qui porta a terme l'operació). Ho podem desglossar en els tres aspectes de la llengua escrita que són objecte d'un tractament normatiu diferenciat.

(2) *Es corregeixen les solucions gràfiques d'acord amb la normativa.* Aquí els exemples mostren que la norma gràfica ja s'aplicava habitualment l'any 1920 (d'acord amb les *Normes* de 1913 i el *Diccionari ortogràfic* de 1917), si més no en aquests llibres de l'Editorial Catalana; el 1952 només s'hi van haver de fer alguns retocs, ben indicatius de qüestions que no havien quedat fixades abans, en la norma o en la seva aplicació:

ja anava a empendre-les 1920: 7.20

ja anava a emprendre-les 1952: 17.21

—[...] o Capità dels llops! 1920: 7.25

—[...] oh Capità dels llops! 1952: 18.3

—[...] ¿Què deu passar? 1920: 10.11

—[...] Què deu passar? 1952: 21.27

dins d'una bota 1920: 11.31

dins d'una bóta 1952: 24.3

(3) *Es corregeixen les solucions gramaticals d'acord amb la normativa (o amb una aplicació restrictiva de la normativa).* Alguns exemples ordenats —susceptibles d'una anàlisi detallada que ara no escau de fer, referida encara a la implantació gradual de la norma— serien els següents:

els que devoren homes 1920: 10.4
els qui devoren homes 1952: 21.19

empenyia son cadell 1920: 13.31
empenyia el seu cadell 1952: 27.9

—[...] no hi ha menjar [...] per un llop 1920: 8.13
—[...] no hi ha menjar [...] per a un llop 1952: 18.25

[però, en un vers:] bona caça per tots 1920: 7.8
bona caça per tots 1952: 17.8

—¿Qui som nosaltres [...] per anar escollint [...]? 1920: 8.16
—¿Qui som nosaltres [...] per a anar escollint [...]? 1952: 18.28

—[...] és nostre... per matar-lo, si volem 1920: 11.35
—[...] és nostre... per a matar-lo, si volem 1952: 24.7

estirà les [...] potes [...] per desentumir-les 1920: 7.13
estirà les potes [...] per desentumir-les 1952: 17.13

[però en canvi:] matin per ensenyar [...] a matar 1920: 9.38
matin per a ensenyar [...] a matar 1952: 21.6

—[...] mai del món la fam se'ls oblidi 1920: 7.26
—[...] mai del món la fam no se'ls oblidi 1952: 18.5

—[...] mai s'ha escaigut 1920: 11.7
—[...] mai no s'ha escaigut 1952: 23.9

es sent a Shere Khan 1920: 9.12
se sent [Ø] Shere Khan 1952: 20.10

prohibeix a totes les feres el menjar home 1920: 9.37
prohibeix a totes les feres de menjar home 1952: 21.5

no gosava a escometre 1920: 12.13
no gosava escometre 1952: 25.3

és el més feble [...], considerant-se els atacs contra d'ell 1920: 10.2
 és el més feble [...], i es considera els atacs contra ell 1952: 21.17

es disparà [...], tornant a caure al mateix lloc 1920: 10.29
 es disparà [...], i tornà a caure al mateix lloc 1952: 22.15

(4) *Es corregeixen les solucions lèxiques d'acord amb la normativa.*
 Aquí la comparació sistemàtica ens mostraria com la inseguretat que subsistia encara l'any 1920 (el *Diccionari general* no va poder aparèixer fins al 1932) havia anat quedant enrere amb la consolidació progressiva de la llengua escrita abans del desenllaç de la Guerra Civil; i posaria de relleu problemàtiques interessants derivades de la reforma lingüística, com ara la restitució d'una fraseologia genuïna o el manteniment del lèxic col·loquial. Aquests exemples en donen només una petita mostra:

—;Que macos 1920: 8.21
 —;Que preciosos 1952: 19.2

s'esmunyí dins el círcol 1920: 14.38
 s'esmunyí dins el cercle 1952: 29.4

—[...] No estic en lo cert? 1920: 15.9
 —[...] No és cert, això? 1952: 29.23

Algunes variants permeten conjeturar tendències que van més enllà de l'ajustament del text a la normativa. Hi veiem el traductor intervenint en la seva primera versió per millorar-la, d'acord amb un coneixement més precís de la llengua o amb un gust personal que ha canviat. (I sovint aquest canvi es pot correlacionar amb un canvi en el model de referència generalment admès.)

(5) *Es corregeixen les solucions lèxiques d'acord amb el sentit propi (amb alguna correcció innecessària, estilística):*

té un caient a tornar-se foll 1920: 8.2
 té una tendència a tornar-se foll 1952: 18.12

un llop acostumat a portar 1920: 10.40

un llop avesat a portar 1952: 22.27

(6) *Les solucions s'ajusten més a l'ús i/o es fan més simples:*

estirà les seves potes 1920: 7.13

estirà les potes 1952: 17.13

—[...] ha parlat en la seva defensa 1920: 15.19

—[...] ha parlat per defensar-lo 1952: 30.3

—¡Que macos són els teus nobles fills! 1920: 8.21

—¡Que preciosos, els teus nobles fills! 1952: 19.2

la veritable raó d'això és que 1920: 9.40

la veritable raó [Ø] és que 1952: 21.9

contra quina cosa es llançava 1920: 10.27

contra què es llançava 1952: 22.13

aquells dies en què va guanyar a Comare Lloba 1920: 12.9

aquells dies que va guanyar Comare Lloba 1952: 24.30

—[...] sense l'avís degut 1920: 8.40

—[...] sense el degut avís 1952: 19.21

en lluita ferma 1920: 12.9

en dura lluita 1952: 24.30

(7) *Canvia el model de llengua:*

però ultra això, també 1920: 7.31

però també 1952: 18.10

—Moltes mercès 1920: 8.20

—Moltes gràcies 1952: 19.1

—[...] ha mudat dels seus paratges 1920: 8.33

—[...] ha canviat de paratges 1952: 19.14

- Per quelcom la seva mare li deia *Lungri* 1920: 8.43
- Per alguna cosa la seva mare li deia *Lungri* 1952: 19.25

- Hi ha quelcom que puja la muntanya 1920: 10.20
- Algú puja per la muntanya 1952: 22.5

- Compare Llop eixí algunes passes enfora 1920: 10.13
- Compare Llop avançà unes passes fora de la cova 1952: 21.28

- els lloparrons resten en llibertat de córrer 1920: 12.46
- els lloparrons queden en llibertat de córrer 1952: 26.6

Més enllà dels exemples de canvis concrets que proporcionen, les variants ens permeten anar sumant observacions com les anteriors, i construir un horitzó d'expectatives: el «sistema» de valors lingüístics i estilístics del traductor en cada moment, per dir-ho repetint els termes de Segre. Des de la lògica d'aquest sistema, es fan visibles llavors alguns llocs significatius que no han canviat d'una versió a l'altra, i sobre aquests podem construir també afirmacions generals.

(8) *Es mantenen solucions que no són les de l'ús en la llengua parlada (la de Barcelona), fins i tot en els diàlegs:*

- Entra, doncs, i cerca 1920: 8.10
- Entra, doncs, i cerca 1952: 18.22

- àdhuc el tigre mateix fuig 1920: 8.4
- àdhuc el tigre mateix fuig 1952: 18.15

- [...] no ha pogut matar sinó bestiar 1920: 8.45
- [...] no ha pogut matar sinó bestiar 1952: 19.27

- D'aquí estant 1920: 9.12
- D'aquí estant 1952: 20.10

- llurs cadells [...] llur ramat 1920: 9.38-40
- llurs cadells [...] llur ramat 1952: 21.6-8

homes bruns 1920: 9.44

homes bruns 1952: 21.12

—[...] el cadell és meu i a la fi l'hauran les meves dents 1920: 12.20

—[...] el cadell és meu i a la fi l'hauran les meves dents 1952: 25.10

adesiara un llop dels vells s'acostava 1920: 13.27-28

adesiara un llop dels vells s'acostava 1952: 27.5-7

(9) *La tonalitat estilística general és pràcticament la mateixa, a pesar dels canvis*

[...] que la Llei era com la Liana Gegant, car arriba a totes les espatlles i ningú no pot fer-se'n escàpol.

— Quan hagi viscut tant com jo, Germanet, veuràs com tota la Jungla obeeix (quan s'escau el temps) a una Llei única. I no et serà pas cosa plaent de veure — digué Baloo. ||

A Mowgli aquesta conversa li entrà per una orella i li eixí per l'altra, car un minyó que es passa la vida entre menjar i dormir, no es capté pas de cap cosa fins que li ve arran del nas. Però arribà un any que les paraules de Baloo esdevingueren d'allò més exactes: i Mowgli pogué veure tota la Jungla sotmesa a la Llei. (1923: 95-96)

[...] que la Llei era com la Liana Gegant, car arriba a totes les espatlles i ningú no pot fer-se'n escàpol.

— Quan hagi viscut tant com jo, Germanet, veuràs alguna tongada en què tota la Jungla obeeix una Llei única. I no et serà pas cosa plaent de veure — digué Baloo.

A Mowgli aquesta conversa li entrà per una orella i li sortí per l'altra, car un minyó que es passa la vida menjant i dormint no es preocupa gaire de les coses fins que les té ran del nas. Però arribà un any en què es complí exactament el que havia anunciat Baloo, i Mowgli pogué veure tota la Jungla sotmesa a la Llei. (1952b: 6)

Aquestes últimes afirmacions i els seus exemples ens han de servir per adonar-nos que no n'hi ha mai prou amb una primera impressió de conjunt, si l'objectiu és historiar la llengua literària. Les variants, com hem vist, tenen la virtut de proporcionar per a l'anàlisi unitats

textuals ben distingides i datades amb precisió. Per dir-ho una altra vegada amb les paraules de Segre (subratllades en els llocs que ara ens interessin), les variants,

sorprenent l'escriptor en plena feina, ens permeten saber quins efectes buscava, on posava l'accent, *quins ideals estilístics mirava de realitzar*. Mentre que en l'estudi del text definitiu es confronta la seva llengua amb la llengua literària de l'època, el seu codi figuratiu amb els estereotips difosos al seu temps, etc., *les variants permeten relleus més microcòspics, comparacions entre fases del seu mateix idiolecte*, entre actuacions d'un mateix estereotip. (SEGRE 1996: 12)

Filant molt prim, podem dir que les variants aporten dades empíriques per a la caracterització del llenguatge dels traductors i per a la història de la llengua literària en una doble direcció. Les actuacions destitutives (pròpies de les variants d'aquest nom i també de les variants anomenades substitutives) posen de relleu les solucions que han esdevingut inacceptables en el text segon, o sigui en el nou model lingüístic i estilístic. Serveixen per caracteritzar aquest nou model (indirectament) i sobretot allò que era singular en l'antic (directament): allò que havia estat possible, perquè apareix en el text primer, i després va deixar de ser-ho. Les afirmacions generals que hi construïm al damunt poden tenir tant un sentit negatiu (per exemple, consignant les qüestions no resoltes, les vacil·lacions, les aplicacions defectuoses de la norma) com un sentit positiu (per exemple, constatant els experiments lingüístics posteriors a la reforma). En canvi, les actuacions instauratives (pròpies de les variants d'aquest nom i també, un altre cop, de les variants substitutives) posen de relleu les solucions acceptades i preferides en el text segon, i en el nou model lingüístic i estilístic que aquest text representa. Serveixen per caracteritzar el nou model en la mesura que identifiquen en unitats aïllades allò que té de nou i de diferent respecte al model anterior, i és damunt d'aquestes unitats que es poden construir llavors les afirmacions generals.

La voluntat de revisió, s'ha dit amb encert, respon «al zel dels escriptors per la claredat, la precisió i la composició del missatge»; i l'adequació al codi lingüístic normatiu no seria sinó un vessant d'aquest zel, per més important que hagi estat el seu paper en la his-

tòria del català literari contemporani (VENY-MESQUIDA 2004: 172). En el cas de Marià Manent que ens ha servit d'exemple hem pogut veure com el traductor, quan reprèn l'autoritat sobre el seu text per a la reedició, l'ajusta a la norma lingüística, al model de llengua i a l'ideal estilístic que considera vigents en el moment en què l'està revisant. Per això hi podem aprendre com era no solament la llengua de la traducció, sinó també la de l'escriptor: les variants —observa encara Segre (1996: 16)— «tendeixen a l'homeòstasi del sistema lingüístic-estilístic del poeta, i per tant potencialment inverteixen, en la sincronia, tots els seus textos».

Per tancar provisionalment aquestes notes, podem preguntar-nos si això és ben bé així quan el text revisat és una traducció: en el fons, si es poden realment equiparar la llengua de l'escriptor quan tradueix i la de les seves creacions originals. La qüestió és massa complexa per resoldre-la ara en quatre ratlles, però en la teorització contemporània sobre la traducció literària hi podem trobar idees que serveixen, si més no, per orientar-ne una resposta. Gideon Toury (1991, 1995: 267-274) ha examinat una possible «llei d'estandardització» en la traducció, la que estableix que en els textos produïts pels traductors «els textemes de l'original tendeixen a convertir-se en repertoremes de la traducció i de la cultura meta» (entenent per «textema» qualsevol signe subjecte a relacions textuais, i per tant portador de funcions textuais; i per «repertorema» qualsevol signe que formi part d'un repertori institucionalitzat). Dit d'una altra manera, i cenyint-ho a la qüestió que ara ens interessa: en traducció, les relacions textuais visibles en les paraules de l'original tendrien a ser modificades o ignorades en favor d'altres opcions més habituals —opcions estàndard— ofertes pel repertori de la llengua meta. Però a la vista de múltiples exemples que clarament contradueixen això, la llei s'ha de matisar o condicionar. Sembla que es compleix més bé com més perifèrica és la posició de la literatura en traducció dins el sistema literari; i sembla també que la traducció tendeix a assumir aquesta posició perifèrica. Però en els casos en què la traducció ocupa un lloc central dins el sistema, la llei d'estandardització no es compleix, o és violada.

Podem relacionar-hi, potser, el que hem observat comparant les versions de 1920-23 i 1952 de la traducció de Marià Manent. La pri-

mera correspon a un moment històric de construcció de la llengua literària després de la depuració a què l'havia sotmesa la reforma de Fabra, construcció a la qual les traduccions havien de contribuir també, i de manera crucial; en aquest moment no ocupaven una posició perifèrica dins el sistema. La segona versió, en canvi, ja pertany a un moment de certa estabilitat de la llengua literària, després del conreu intensiu dels anys vint i trenta;⁶ les traduccions s'hi podien ajustar, ja no havien d'obrir camí: diríem que ja no ocupaven una posició tan central dins el sistema.

Encara que publicat en el desert de la postguerra, el segon text de Manent enllaça amb aquest model dels anys vint i trenta, un estàndard incipient. Hi enllaça sense confondre-s'hi: encara és la llengua «noucentista» de les traduccions de la Biblioteca Literària i dels seus anys de formació, però més ben esporgada de tot allò que havia estat reconegut finalment com a espuri, revisada ja (mínimament) respecte a allò que no havia arribat a quallar dins la llengua escrita, i més atenta a un ús que ja podia ser el «bon ús», perquè havia pogut comptar durant uns quants anys amb la referència normativa. Segurament respon a tots aquests factors el canvi en «el gust estilístic» a què es referia ell mateix en la «Nota del traductor». I d'acord amb l'argumentació que hem anat desplegant, podem conjecturar que l'ajustament a aquest canvi de gust ha de ser més ostensible aquí que en la seva obra de creació coetània.

BIBLIOGRAFIA

- ISELLA (1987): Dante Isella, «Le varianti d'autore (critica e filologia)», dins: *Le carte mescolate. Esperienze di filologia d'autore*, Pàdua: Liviana, p. 3-17.
- ISELLA (1990): Dante Isella, «Ancora sulla critica delle varianti», *Filologia e Critica*, any XV, núm. 2-3, p. 281-297; repr. dins: *L'idillio di Meulan. Da Manzoni a Sereni*, Torí: Einaudi, 1994, p. 306-323.

6. Vegeu al respecte d'això les consideracions de Josep Marco, també en relació amb la llei d'estandardització de les traduccions (2009: 21-22).

- KIPLING (1920): Rudyard Kipling, *El llibre de la Jungla*, traducció de Marià Manent, Barcelona: Editorial Catalana; «Biblioteca Literària» s. n. [35].
- KIPLING (1923): Rudyard Kipling, *El llibre de la Jungla*, segon volum, traducció de Marià Manent, Barcelona: Editorial Catalana; «Biblioteca Literària» s. n. [66].
- KIPLING (1935a): Rudyard Kipling, *El llibre de la Jungla*, traducció de Marià Manent, Barcelona: Llibreria Catalònia; «Biblioteca Literària» s. n. [35].
- KIPLING (1935b): Rudyard Kipling, *El llibre de la Jungla*, segon volum, traducció de Marià Manent, Barcelona: Llibreria Catalònia; «Biblioteca Literària» s. n. [66].
- KIPLING (1952a): Rudyard Kipling, *Primer llibre de la Jungla*, traducció de Marià Manent, Barcelona: Selecta; «Biblioteca Selecta Universal» 3.
- KIPLING (1952b): Rudyard Kipling, *Segon llibre de la Jungla*, traducció de Marià Manent, Barcelona: Selecta; «Biblioteca Selecta Universal» 4.
- KIPLING (1987): Rudyard Kipling, *The Jungle Books*, ed., intr. i notes de Daniel Karlin, Harmondsworth: Penguin.
- MANENT (1952): Marià Manent, «Nota del traductor», dins: KIPLING (1952a: 11-14).
- MARCO (2009): Josep Marco, «La llengua de les traduccions (aspectes generals) i la llengua de les traduccions al català en la literatura d'entreguerres», dins: Ortín, Marcel, i Pujol, Dídac (ed.), *Llengua literària i traducció (1890-1939)*, Lleida, Punctum — TRILCAT, p. 9-31.
- ORTÍN (2011): Marcel Ortín, «Aspectes institucionals i culturals de la reedició de traduccions. El cas de la Biblioteca Literària de l'Editorial Catalana», dins: Gavagnin, Gabriella, i Martínez-Gil, Víctor (ed.), *Entre literatures. Hegemonies i perifèries en els processos de mediació literària*, Lleida: Punctum / GELCC, p. 101-120.
- REISS (1971): Katharina Reiss, *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik*, 3a ed., 1986, Múnic: Hueber; citat per la traducció a l'anglès: *Translation criticism: The potentials and limitations*, trad. d'Erroll F. Rhodes, Manchester / Nova York: St Jerome / New York American Bible Society, 2000.
- REISS i VERMEER (1991): Katharina Reiss, Jans J. Vermeer, *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*, Tubinga: Max Niemeyer; citat per la traducció al castellà: *Fundamentos para una teoría funcional de la traducción*, trad. de Sandra García Reina i Celia Martín de León, coord. de Heidrun Witte, Madrid: Akal, 1996.
- SEGRE (1985): Cesare Segre, *Avviamento all'analisi del testo letterario*, Torí: Einaudi.

- SEGRE (1996): Cesare Segre, «La genesi del testo: critica delle varianti e critica genetica», dins: Muñoz, María de las Nieves, i Amella, Francisco (ed.), *La costruzione del testo in italiano. Sistemi costruttivi e testi costruiti*, Barcelona / Florència: Universitat de Barcelona / Franco Cesati, p. 11-21.
- SEGRE (2001): Cesare Segre, *Ritorno alla critica*, Torí: Einaudi.
- TOURY (1991): Gideon Toury, «What are Descriptive Studies into Translation Likely to Yield apart from Isolated Descriptions?», dins: Van Leuven-Zwart, Kitty, i Naaijken, Tom (ed.), *Translation Studies: The State of the Art*, Amsterdam / Atlanta: Rodopi, p. 179-192.
- TOURY (1995): Gideon Toury, *Descriptive Translation Studies and beyond*, Amsterdam / Filadèlfia: John Benjamins; ed. ampl. 2012.
- VENY-MESQUIDA (2004): Joan Ramon Veny-Mesquida, «La revisió de la pròpia obra en els escriptors contemporanis: notes per a una tipologia de motius», *Estudis Romànics*, vol. XXVI, p. 155-181.